

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle**Asia: Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2023****Viite: HE 154/2022 vp lausunto**

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry (myöhemmin Unifi) kiittää mahdollisuudesta lausua. Lausunnossamme käsittelemme talousarviota lyhyesti erityisesti seuraavista sivistysvaliokunnan pyytämistä näkökulmista:

1. Osaavan työvoiman saatavuus, erityisesti tavoite: 50 % nuorista ikäluokista suorittaa korkeakoulututkinnon, ja kohtaanto / jatkuva oppiminen;
2. Tutkimus ja kehittämistoiminta (kohti 4 %:n investointitavoitetta);
3. Opettajankoulutuksen kehittäminen (lyhyet huomiomme);
4. Muut huomiot: (korkeakoulu)opetuksen laatu ja tasa-arvo

Tutkitun tiedon ja korkeakoulutettujen osaajien tarve kasvaa

Tieto, osaaminen ja luovuus ovat Suomen tärkeimpiä kilpailutekijöitä. ne ovat olennaisen tärkeitä myös kansakunnan henkiselle kriisinkestävyydelle ja edellytys osallistuvalla demokratialle. Talousarviossa esitetyt isot tavoitteet ovat kannatettavia. Talousarvioesityksessä on tunnistettu, että koulutuksen ja tutkimuksen avulla voidaan Suomessa merkittävästi vaikuttaa isojen merkittävien muutosten suuntaan ja luoda edellytykset myönteiselle kehitykselle. Talousarvioesityksessä kuvatut OKM:n hallinnonalan yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet ovat tärkeitä ja kannatettavia. T&K-toimintaan on alettava panostaa välittömästi vuodesta 2023 alkaen eikä vasta tulevaisuudessa.

1. Osaavan työvoiman saatavuus

Kiitämme Suomen hallitusta siitä, että talousarvioesityksessä kuvattu perusrahoitus vuodelle 2023 näyttää yliopistojen osalta vakaalta, ja että yhteisesti sovittuihin TKI-tavoitteisiin ollaan aidosti pyrkimässä. Yliopistot ovat sitoutuneet kunnianhimoisiin tavoitteisiin osaamistason nostosta kohti 50% korkeakoulutettujen osuutta. Yliopistoilla on keskeinen rooli myös TKI-intensiteetin kasvattamisessa ja kansainvälisten opiskelijoiden ja tutkijoiden houkuttelemisessa. **Jotta sekä korkeakoulutettujen määrän nostamisen, kansainvälisten opiskelijoiden ja tutkijoiden määrän kasvattaminen että TKI-intensiteetin kasvattaminen olisi mahdollista toteuttaa, on sitouduttava yliopistojen perusrahoituksen merkittävään pitkäjänteiseen kasvattamiseen tulevinä vuosina.**

Vuosina 2020-2021 tehdyt korkeakoulujen isot aloituspaikkalisäykset on rahoitettu määräaikaaisesti, lisäämällä rahoitusta marginaalikustannusten osalta. Opiskelijamäärien lisäykset ovat kuitenkin suuria, eikä määräaikainen rahoitus ole kestävä tapa niiden

toteuttamiseen. Voimakas inflaatio ja sen nostama kustannustaso hankaloittavat niin ikään yliopistojen toimintaedellytyksiä.

European University Associationin **pitkäaikainen seurantatutkimus osoittaa, että Suomen julkinen yliopistorahoitus on koko 2010-luvun laskenut suhteessa bruttokansantuotteeseen ja suhteessa opiskelijamääriin.** Samaan aikaan muissa Pohjoismaissa sekä bruttokansantuote että julkisen yliopistorahoituksen osuus suhteessa siihen on noussut. Suomessa opiskelijamäärät ovat nousseet vuosina 2010-2020 yhteensä 4,3%. Samaan aikaan yliopistojen akateeminen henkilöstö vähentyi 3% ja muu henkilöstö peräti 11%. (EUA: Public Funding Observatory 2021).

Suomen korkea-asteen koulutus ja koko koulutusjärjestelmä perustuu tutkittuun tietoon. Yliopistoissa annettu opetus perustuu aina tutkimukseen, eikä tutkimus- ja koulutustavoitteita voi erottaa toisistaan. Aloituspaiikkojen lisäämiseen nyt käytetty lisärahoitus ei riitä kattamaan tutkintojen koko kustannuksia kokonaisuudessaan useimmilla koulutusaloilla. Yliopistojen rahoitusmallin kautta tuleva tutkintoihin perustuva rahoitus voi kattaa puuttuvan osan kustannuksista vain, jos yliopistojen rahoituskehystä kasvatetaan merkittävästi. **Mikäli aloituspaiikkoja rahoitetaan vajaalla rahoituksella, uhkaa se yliopiston muuta perustoimintaa, erityisesti tutkimuksen resursseja.** Heikentyneet tutkimusresurssit uhkaavat sekä Suomen tieteen perustaa että myös tutkimusperustaisen opetuksen laatua. Jotta koulutuksen laatu säilyisi korkeana ja on mahdollista tavoitella korkeakoulutettujen vähintään 50 prosentin osuutta, on jatkossa perusrahoitusta nostettava pysyvästi, pitkäjänteisesti ja ennakoitavasti.

Erillisenä huomiona toteamme: Talousarvioesityksessä lisätään rahoitusta 10 miljoonaa euroa aloituspaiikkoihin itäisen Suomen korkeakouluihin vetovoima-aloille ja tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Unifi pitää lisäystä tervetulleena, mutta haluaa samalla kiinnittää huomiota siihen, että osaajatarve on todellisuutta maamme eri osissa.

Jatkuva oppiminen vaatii omat resurssinsa. Yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla on merkittävä rooli jatkuvan oppimisen toteuttajiana. Jatkuvan oppimisen systeeminen uudistus ja toteutus vaatii omat resurssinsa, joita ei voi lohkaista yliopistojen (ja korkeakoulujen yleisemmin) perusrahoituksesta.

2. Tutkimus- ja kehittämistoiminta, kohti 4% tavoitetta

Unifi kiittää, että yhteisiin TKI-tavoitteisiin on sitouduttu ja rahoitus kasvaa suunnitellusti tutkimuksen ja TKI-toiminnan rahoituksen, ja vuonna 2023 käyttöön otettavan yritysten verohuojennuksen kautta. Suomi tarvitsee entistä suurempaa innovaatiokyvykkyyttä. **Siksi osaajien ja uutta luovan, kansainvälisesti korkeatasoisen tutkimuksen merkitys kasvaa.**

Neljän prosentin TKI-tavoitteiden toteutumiseksi tarvitaan suomalaisten ja kansainvälisten isojen yritysten merkittäviä TKI-investointeja. **Suomen houkuttelevuus globaalien korkean osaamisen yritysten investointikohteena riippuu ennen kaikkea siitä, onko meillä riittävän korkeatasoista ja monipuolista tutkimusosaamista ja riittävän vahvat tutkimusinfrastruktuurit.**

Tieteen taso maailmalla nousee jatkuvasti, mutta Suomi on hyvästä kehityksestä huolimatta jäämässä jälkeen (Tieteen tila 2022). Myös korkeatasoinen koulutus perustuu edellä käyvään tutkimukseen. Kilpailemme osaajista globaalisti. Suomen on huolehdittava omasta tutkimuksen huoltovarmuudestaan ja pystyttävä houkuttelemaan uusia tutkijoita. Suomen julkisen yliopistorahoituksen heikko kehitys on osaltaan heikentänyt kykyämme panostaa tutkimukseen (EUA: Public Funding Observatory 2021).

Osaajien riittävyys on TKI-tavoitteiden kriittisin tekijä.

Unifi haluaa kiinnittää erityistä huomiota tohtoreiden rooliin TKI-toiminnassa. Kasvava TKI-intensiteetti vaatii suuren määrän osaavia tekijöitä. **TKI-tavoitteet eivät ole saavutettavissa vain koneisiin ja laitteisiin panostamalla vaan puolet TKI-investoinneista tulee kohdentaa osaavan henkilöstön kouluttamiseen.** Suomen Akatemian Tieteen tila -selvityksen (2022) mukaan kokonaisuudessaan Suomen tutkimus- ja kehittämistoiminnan henkilöstöstä 24 prosentilla oli tohtorintutkinto, 46 prosentilla muu yliopistotutkinto, 16 prosentilla ammattikorkeakoulututkinto ja 13 prosentilla muu koulutus vuonna 2020. Tohtoritutkinnon suorittaneiden osuus oli suurin korkeakoulusektorilla (35 %), muun yliopistotutkinnon yrityssectorilla (49 %) ja ammattikorkeakoulututkinnon yrityssectorilla (31 %).

Kun tavoitellaan 4%-tasoa TKI-menojen osuudelle vuonna 2030, tarvitaan vuosittain merkittävä määrä TKI-lisäpanostuksista (n 600 M€ lisäys vuosittain). Tästä arviolta yli puolet on asiantuntijatyötä. Tämä tarkoittaa siis jopa 3000 uuden TKI-asiantuntijan tarvetta vuosittain. Samalla TKI-työn vaatimustaso kasvaa ja osaajien koulutuspohjaa pitää nostaa. Tämä tarkoittaa, että vuosikymmenen loppua kohden tarvitaan vuosittain jopa 1000 tohtoria lisää nykyisen valmistuvan määrän lisäksi, jotta TKI-tavoitteet voidaan saavuttaa. Tohtoreiden suurempi rooli TKI-toiminnassa kaikilla sektoreilla parantaa sekä toiminnan laatua, vaikuttavuutta, yhteistyömahdollisuuksia korkeakoulujen kanssa että ulkoisen rahoituksen hakemisen edellytyksiä. Houkuttelevat tutkijanurat ja pitkäjänteinen rahoitus ovat siksi kriittisen tärkeä menestystekijä TKI-tavoitteiden saavuttamiseksi.

Julkiset TKI-panostukset tulee kohdentaa vaikuttavasti sinne, missä tapahtuu uutta luovaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa inkrementaalisen kehittämisen sijaan:

- Nostetaan yliopistojen perusrahoitusta, jotta voidaan lisätä merkittävästi tohtorien koulutusta. Tohtorikoulutus lisää sekä osaamista että osaajia.
- Vahvistetaan suunnitelmallisesti tutkimusinfrastruktuureja, mikä vahvistaa Suomen tutkimusympäristön kansainvälistä houkuttelevuutta.
- Lisätään korkeatasoisen, uutta luovan tutkimuksen rahoitusta (Suomen Akatemia), jotta turvataan uudet tutkijasukupolvet ja parannetaan myös kilpaillun kansainvälisen tutkimusrahoituksen kotiuttamista. Tämänhetkinen Suomen Akatemian toimintamenojen taso on liian matala.
- Fokusoidaan tuotekehitys- ja innovaatiopainotteisempi TKI-rahoitus (Business Finland) yliopistojen ja yritysten yhteistutkimukseen. Yliopistoveturimalli luo vetovoimaisia osaamis- ja innovaatioekosysteemejä ja houkuttelee osaajia, merkittäviä investointeja ja uusia yrityksiä.

TKI-toimiin tarvitaan kordinaatiota

Parlamentaarinen TKI-työryhmä on tuottanut ansiokkaasti mallin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopanostusten nostamiseksi 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Olennaista on, että hallitukset sitoutuvat monivuotisen TKI-rahoitus suunnitelman toteuttamiseen pitkäjänteisesti. Unifi esittää seuraavia politiikka- ja koordinaatiotoimia TKI-tavoitteiden saavuttamisen tueksi:

- Tutkimus- ja innovaationeuvosto (TIN) seuraa TKI-rahoitus suunnitelman toteutumista ja laatii tiede- ja innovaatiopoliittisen selonteon. TIN raportoi tavoitteiden etenemisestä eduskunnalle ja (jatkossakin toimivalle) parlamentaarille TKI-ryhmälle.
- Turvataan jatkuvuus kohdentamalla julkinen TKI-rahoitus suhdannevaihteluissakin sekä julkista että yksityistä sektoria hyödyttävällä tavalla
- Huolehditaan, ettei lainsäädäntö estä TKI-tavoitteiden toteutumista. Perustetaan tutkimuslainsäädäntöneuvosto Unifin v. 2021 ehdottaman mallin mukaisesti
- Suomi osallistuu aktiivisesti EU:n tutkimus-, innovaatio- ja koulutuspolitiikkaan.
- Hyödynnetään tutkittua tietoa yhteiskunnassa laajasti (Knowledge valorisation).

3. Opettajankoulutus

Yliopistollinen opettajankoulutus on koko suomalaisen koulutusjärjestelmän kivijalka. Tämän vuoksi on huolehdittava riittävästä koulutusmäärästä opettajankoulutukseen ja kasvatustieteiden alalle, samoin kuin myös varhaiskasvatuksen opettajankoulutukseen. Riittävän opettajankoulutuksen ohella on pidettävä huolta myös opettajien täydennyskouluttautumisen edellytyksistä ja mahdollisuuksista. Opettajapula on todellinen jo varhaiskasvatuksessa, erityisopetuksessa ja osassa aineenopetusta. Varhaiskasvatuksen kandiin monimuotokoulutuksesta on saatu hyviä kokemuksia. **Yliopistokentällä on mahdollisuudet lisätä varhaiskasvatuksen koulutusta, edellyttäen, että siihen taataan riittävät lisäresurssit.**

4. Muut huomiot

Sivistysvaliokunta on pyytänyt lausunnoissa kommentteja opetukseen laatuun ja tasa-arvoon. Unifi haluaa tuoda korkeakouluopetuksen laadun ja tasa-arvon näkökulman. Oppimisen murros, joustavat opintopolut, korkeakoulutuksen saavutettavuuden lisääminen digitaalisin keinoin sekä jatkuvan oppimisen palvelujen toteuttaminen edellyttävät pedagogista kehittämistyötä, ohjausta ja neuvontaa sekä opiskelijoiden hyvinvointia tukevia palveluja. Opiskelijoiden määrän kasvaessa ja monipuolistuessa kasvaa samalla tuki- ja ohjauspalveluiden tarve.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Jukka Kola
puheenjohtaja

Tanja Risikko
toiminnanjohtaja